

EEN WOORD OVER HET HEDEN EN DE TOEKOMST DER AMSTERDAMSCH E LINIE.

Is Amsterdam nog te verdedigen, ook na droogmaking van het Y? Naar aanleiding der denkbeelden van *l'Homme blanc*, door P. H. A. GERAERDS THESINGH, Kapitein der artillerie te Amsterdam. Met eene schetskaart. Arnhem, J. VAN EGMOND JR. 1867.

»Evenzeer als enkele personen, zijn vaak ook geheele volkeren onbekend met hunne wezenlijke sterkte, onbewust, welke krachten er in hunnen boezem sluimeren. Het toeval, eene buitengewone omstandigheid, een dreigend gevaar, leert hun die soms kennen, en doet hun inzien, dat zij niet zoo zwak en magteloos waren, als zij zich dwaaselijk voorstelden; maar zoolang zij die zelfkennis nog niet verworven hebben, gaan zij met schroomvalligen en bedeesden tred op de baan des levens voort, in elke aanraking met vreemden, in elke vijandelijke botsing, hunnen wissen val en ondergang duchtende. Die schroomvalligheid, dat wantrouwen in zich zelve, geeft aan hunne besluiten en handelingen een onzeker en weifelend karakter, en stelt hen in het nadeel, wanneer zij in aanraking komen met tegenstanders, die meer stoutheid, meer zelfvertrouwen bezitten; en zoo wordt de ijdele vrees voor eene ingebeeelde zwakheid dikwijls eene oorzaak van werkelijke magteloosheid. Zie daarentegen het volk, dat zijne krachten kent: met welk een zelfvertrouwen, met welk eene stoutheid treedt het op; hoe neemt het daardoor toe in sterkte en magt; hoe weet het zich te doen gelden, zijnen invloed, zijn aanzien uit te breiden, en in staats- en krijgshandelingen overwegend en zegevierend te blijven, dikwijls alleen omdat het de overtuiging heeft van zijne meerderheid, en anderen in die overtuiging heeft weten te doen deelen. Voor het volk, even als voor den individu, is zelfkennis en zelfvertrouwen eene bron van kracht en sterkte».

Zoo schreef de Generaal Knoop in het begin van het aan gewichtige gebeurtenissen zoo rijke jaar 1848; en waarlijk, al zijn er nog geen volle twintig jaren verlopen sinds de gevierde schrijver in het hem eigen dichter-

lijk proza zijne landgenooten opmerkzaam maakte, hoe bewustzijn van kracht het moreel van een volk verhoogt en dubbele waarborgen stelt voor zijn zelfstandig bestaan, het kan zijn nut hebben die woorden thans nog eens in herinnering te brengen. Heerscht inderdaad in onze dagen niet bij velen nog steeds dat gemis aan vertrouwen op eigen kracht, dat — gelijk in de aangehaalde zinsneden zoo juist wordt uitgedrukt — dikwijls de oorzaak wordt van werkelijke machteloosheid? Maar juist uit dien hoofde verricht hij een nuttig en verdienstelijk werk, die, doordrongen van de krachten welke ons volk in zich bevat, van de grootsche en belangrijke middelen van tegenweer die de vaderlandsche bodem oplevert, zijne overtuiging onder den landgenoot tracht te verspreiden en zodoende bijdraagt om het zelfvertrouwen bij de natie op te wekken. Dit is de aard en de strekking van het geschrift, waarvan de titel aan het hoofd dezer regelen voorkomt; een geschrift, dat ook om andere redenen dan om zijne nuttige en vaderlandslievende strekking, om zijne degelijkheid en oorspronkelijkheid namelijk, onze aandacht in hooge mate verdient.

Aanleiding tot de samenstelling en de uitgave heeft de Heer GERAERDS THESING gevonden in de wijze waarop *l'Homme blanc* zich in zijne jongste brochure (1) uit over de positie van Amsterdam. Hoezeer die brochure bij onze lezers niet onbekend kan zijn, gelooven wij nogtans wel te doen door eenige gedeelten daaruit, op de verdediging der hoofdstad betrekking hebbende, tot herinnering hieronder te laten volgen. Het onderscheid in strekking tusschen de beide geschriften zal er, vertrouwen wij, te duidelijker door uitkomen:

»Gij verwacht welligt (blz. 39), onbezweken, trouwe lezer, dat ik u eene positie van Amsterdam zal beschrijven en aanwijzen, maar hoe zou ik dat kunnen doen, want er is geene positie van Amsterdam, zoo er wel ooit eene geweest is in de practische werkelijkheid. — Waarom kondigt gij dan met veel ophef ons aan, zoo iets te willen mededeelen? — Wel om u te zeggen, *er is geene positie*; beken dat gij zoo duizendmaal, ook door onze schrijfsieke militaire wauwelaars, van zoodanige wereldberoemde stelling hebt hooren gewagen, dat gij in de vaste overtuiging waart, die met een handentast in orde te brengen was, te meer gij zoo geheel op de groote *voorzorg* van Bestuur en Kamers vertrouwdet, om *op elke wijze* de hoofdstad des lands te vrijwaren. Het is dus voor u wat nieuws, voor u en mij iets zeer belangrijks. Hoe of de Amsterdammers er over denken, weet ik niet. In 1672 is het zeker aan de warme vaderlandsliefde en de vele materiële middelen, die Amsterdam bezat, dat men wel het behoud van het Vaderland te danken heeft gehad, doch vermoedelijk zijn Amstels batavieren ook wel slappe jongens geworden; *enfin*, zoo zij maar elken middag kunnen galmen, *gereedschap Jan!* is de zaak voor hen wel weer gevonden”.

»Zal ik nu in groote taktische bespiegelingen treden, om te bewijzen, dat

(1) Losse gedachten over 's lands weerbaarheid, enz. Amersfoort, 1866. Derde gedeelte.

de verdediging hier wel zoo ingewikkeld was , dat zelfs onze spiksplinter nieuwe geleerden en groote mannen er hun *te veel* verstand bij zouden *verloren* hebben (zal men het overschot doen omroepen , heer *Blanc* ? Neen , het is de moeite niet waard). Laat dan dat *voorleden* maar ongemoeid blijven. Men treedt dus in geene bijzonderheden , maar dit wil men toch zeggen , dat de hoofdgedachte , de bespiegeling was *onderwater zetting* ! — Het is waar , in 1785 (lees : 1787) is een muizengaatje in die polders-ingewikkeldheid door den *Pruis* gevonden en Amsterdam inkwartierde Brunswijks satellieten , doch bij de algemeene verdediging van eene positie is zulk een incident van weinig beduidenis , niet waar ?”

»Onze knappe faiseurs wezen u niettemin nog wel een zegevierenden terugtocht aan , welligt naar Pommeren. Vraag het hun maar. — Inundatiën hebben wij gezegd ; ja *misschien* zou men die nog kunnen stellen , *maar* , en dit wordt door een ieder over het hoofd gezien , men heeft reuzen droogings kwispedoores gebakken , die tienmaal alle uwe inundatiën kunnen inslurpen (excuseer). De grootste van die echt oud Hollandsche inslurpers instrumenten zijn van de nieuwere tijden afkomstig , en wel in de eerste plaats Haarlemmers drooge kom en dan het Y. Wat het laatste betreft , ik zou er niet vooraf en nu al een détail-project van verdediging en werken op willen doen steunen , want ik geloof (Amsterdammers lezen toch geene militaire blaauwboekjes) , dat de vroegere *premier* en zijne aanhangers , de luidjes aldaar geweldig in den nek hebben gezien , en ze wel zouden doen , *bij gelegenheid* , de geschiedenis eens na te lezen van slaat Haman dood , het kan te pas komen”.

»Ziet , eens aangenomen de stelling was te verdedigen (en dit is hier maar een der open zijden) met een droogen Haarlemmermeer , hetgeen men dezerzijds stellig ontkent , of men moet er een Chineschen muur dwars door bouwen , dan heeft de vijand het immers daar nog , op het oogenblik dat hem zulks het beste schikt , in zijne magt uwe geheele inundatie in die droog gemaakte reuzenkom in eens en in een oogenblik te laten afloopen. De tijd hangt af van de breedte en diepte der door hem *voorbereide* coupures , en dat vrij *voorbereiden* zullen hem de aan de plaats geketende ringdijksforten voorzeker niet beletten. Al het water der Osdorper- Sloterpolders , van de Schinkel- , de Poel- , de Legmeer- , de Bovenkerkerpolder , enz. enz. zullen in zoo verre droogloopen , dat alle accessen vrij worden , en wanneer nu van eene andere zijde ook het Y eene drooge kom zal zijn , dan houdt immers elk *geconcatineerd* (oude waterstaats-uitdrukking) inundatie-systhema op , en dus is er geen positie rond Amsterdam op de oude basis meer denkbaar , en men zegge niet , men zal *zeewater* inlaten , want door uwe sluizen kunt gij geen tiende part water doorlaten als hij (de vijand) wel *onmiddellijk* kan aftappen ; daarenboven , hij houdt zich gereed , het is alles voor een *oogenblik* te doen , in dat oogenblik valt hij u aan , en zonder inundatie zijn uwe werken niets , want men heeft ze daarop berekend , het zijn zoo goed als open aarden traversen ; of wilt gij het systhema der *défensie* van Antwerpen

er op toepassen? Maakt dan maar de millioenen klaar en verdubbelt uw leger, of moet het maar weer alleen den schijn worden, commissie-benoeming en het bedrijvige *niets doen*?"

Ziedaar dan, eens voor al en zonder beroep, het doodvonnis uitgesproken over de Amsterdamsche waterlinie, dat »laatste bolwerk onzer onafhankelijkheid", waarop en leger en volk tot heden toe hunne hoop hadden gevestigd, voor het niet waarschijnlijke, maar toch denkbare geval dat onze buitenliniën geforceerd mochten zijn of wel dat het een vijand gelukt was een legerkorps op de Hollandsche kust te werpen. Inundatie, zegt *l'Homme blanc*, is de hoofdgedachte; maar wat baat u die inundatie, laat hij er op volgen, daar uwe twee »reuzen droogings kwispedooren" al het water kunnen inslurpen. Alzoo: *Er is geene positie van Amsterdam!* En hiermede is dan, ook na de droogmaking van het Y en de voltooiing van het zeekanaal, het vonnis geveld over ons geheele defensiesysteem, dat met de stelling van Amsterdam staat en valt. »Er is geene positie van Amsterdam" is, althans voor het geval van een aanval van de zeezijde, hetzelfde gezegd als: Er is geene verdediging van Nederland meer mogelijk!

Zeker, het kan niet anders dan hoogst verdienstelijk genoemd worden, daar waar de belangen van een geheel volk op het spel staan, eene waar-schuwend stem te doen hooren en den toestand, hoe ongunstig ook, bloot te leggen, ten einde de oogen te openen van hen die de macht bezitten om verbetering aan te brengen. Maar men heeft dan ook het recht te vergen dat de aangevoerde feiten door onwederlegbare bewijzen gesteund zijn, want ontbreken die bewijsgronden, zoekt men in het bijgebrachte betoog te vergeefs naar deugdelijke argumenten, dan kan het niet anders of de uitwerking zal niet aan het voorgestelde doel beantwoorden, en, in stede van te overtuigen en op te wekken, wordt een toestand van twijfel, van wantrouwen, van ontmoediging, geboren, die — de Generaal Knoor heeft er ons opmerkzaam op gemaakt — dikwijls de oorzaak kan worden van werkelijke machtelootheid.

Zoo is het, naar veler oordeel, gegaan met den banvloek van *l'Homme blanc* over de stelling van Amsterdam. *Overtuigd* heeft zijne uitspraak vermoedelijk niemand, en dat lag in den aard der zaak omdat het »waarom" ontbrak. Daarentegen zijn velen *in twijfel gebracht*, die, steunende op de buitengewone verdiensten en groote autoriteit des Schrijvers, hun vroeger vertrouwen op die oude Amsterdamsche waterlinie aan het wankelen gebracht zagen. In dien stand van zaken heeft een kundig officier uit het leger, die, blijkens zijne voorrede, ook omtrent ons verouderd vestingstelsel verlichte denkbeelden aankeeft — alzoo een lid van de door *l'Homme blanc* met zoo bijzondere onderscheiding bejegende *bande noire* — het van zijn plicht geacht op te staan en aan het algemeen de vruchten aan te bieden, welke eene grondige en nauwgezette studie en een degelijk onderzoek nopens de verdediging der hoofdstad hem hebben doen oogsten. En gelukkig voor het Vaderland hebben

dat onderzoek en die studie tot gansch andere uitkomsten gevoerd dan waartoe *l'Homme blanc* gekomen is. Als tegenhanger der hierboven aangehaalde bladzijden uit het werkje van *l'Homme blanc*, wenschen wij nu, door het geven van een overzicht van het geschrift van den Heer THESING, bij te dragen tot eene meer algemeene verspreiding der daarin voorkomende denkbeelden, in de hoop dat het ons tevens gelukken moge den gunstigen indruk, welken de arbeid van onzen wapenbroeder bij ons heeft opgewekt, op den lezer over te dragen.

De Heer THESING, zich bij zijne plannen het terrein voorstellende, zooals het zich vermoedelijk zal voordoen na de verbinding van Amsterdam met de Noordzee door het nieuwe kanaal, vangt zijn geschrift aan met eene beknopte beschrijving van het plan tot droogmaking van het Y en voltooiing van het zeekanaal door Holland op zijn smalst. Wij vermelden daarvan dat het Y ten oosten der hoofdstad afgesloten wordt door een dijk, in rechte strekking gaande van den Paardenhoek naar den Schinkelhoek. In dien dijk zal denkelijk een viertal sluizen aangelegd worden, te weten eene schutsluis en drie uitwateringssluizen. Ten westen van Amsterdam wordt het Y droog-gemaakt en ingedijkt, behoudens de nieuwe waterweg naar zee en eenige nevenkanalen, die zullen moeten dienen tot afwatering en het onderhouden der gemeenschap. Het hoofdkanaal zal van Amsterdam in eene westnoord-westelijke richting, ten noorden van de beide eilanden De Horn en Ruigoord loopen, het zal vervolgens den polder Buitenhuizen, nabij zijne noordelijke grens, doorsnijden, daarna door het Wijkermeer gaan, en eindelijk langs het dorp Velzen zich naar de Noordzee wenden. Van de nevenkanalen, waarvan wij zooeven gewaagden, noemen wij de verlenging van de Nauer-nasche vaart, het kanaal naar den Westzaanschen Overtoom, de verlengde Voorzaan, het Bardegat, voorts twee kanalen zuidwaarts naar Spaarndam en een kanaal naar Halfweg.

Het kanaalpeil zal zijn 0,5 el — AP. terwijl de diepte zal bedragen 7 el ten westen, en 4 el ten oosten der hoofdstad. Drie sluizen, wijd 18, 12 en 10 el en met eene diepte van den slagdrempel van 7,5 — AP. worden gebouwd nabij de monding van het kanaal; terwijl ter weerszijden van den waterweg breede dijken wier kruin op 1 el + AP. gelegen is zullen aangelegd worden. Daar waar deze dijken door zijkanalen afgebroken worden, komen bruggen, zoodat van Amsterdam tot aan zee, naast het kanaal eene doorlopende gemeenschap te land wordt in het leven geroepen. Hoewel het niet met volkomen juistheid is te voorzeggén hoeveel tijd de uitvoering van het geheele werk zal vorderen, beweert men evenwel dat het, zonder onvoorziene tegenspoeden — de ongunstige voorspellingen van sommigen, omtrent de uitvoerbaarheid en het voortbestaan van den waterweg in het midden latende — in 1872 zal kunnen voltooid zijn.

Tot eene geregelde wijze van behandelen heeft de schrijver het doelmatig

geoordeeld de inundatiën om Amsterdam in slechts *twee* hoofddeelen te verdeelen. Men weet dat KRAYENHOFF de linie in vier afdeelingen of *fronten* verdeeld heeft; DE ROO VAN ALDERWERELT, hoezeer eene andere verdeeling aannemende dan KRAYENHOFF, heeft in zijne *Bijdragen tot de kennis van ons verdedigingsstelsel* de stelling almede in vier fronten afgedeeld, terwijl de Regeering, naar wij meenen, de oude indeeling van KRAYENHOFF heeft behouden. Trouwens het doet weinig ter zake of men de Amsterdamsche stelling in twee of in vier hoofddeelen splitst, daar die indeeling geen ander doel heeft dan het bevorderen der regelmaat bij het achtereenvolgend beschouwen der onderwaterzettingen, welke, met de verdedigingswerken op de toegangen, de linie uitmaken. De Heer THESING heeft overigens — en dit maakt het oorspronkelijke van zijn werk uit — niet te doen met de Amsterdamsche linie, zooals die was ten tijde van KRAYENHOFF, en evenmin met de stelling van onze dagen, maar al zijne becijferingen en beschouwingen zijn gebaseerd op den, mede door *l'Homme blanc* reeds bij voorraad veroordeelden toestand, zooals die vermoedelijk zal zijn over vijf of zes jaren, na de voltooiing van het grootsche werk, dat door alle tijden heen een blijvend gedenkteeken zal zijn van het talent en de geestkracht der mannen, die het plan daartoe wisten te ontwerpen en, trots alle tegenkanting, door te drijven.

Het eene gedeelte der inundatie, dat men het Noorder- en Westerfront kan noemen, wordt ten zuiden begrensd door den Haarlemmermeerpolder, het Nieuwe Meer, de Schinkel, de stad Amsterdam en het Zeekanaal. Dit gedeelte wordt gevoed door het kanaal en zijne takken. Oostelijk aan dit front aansluitende en ten noorden de Muider trekvaart tot grenslijn hebbende, vindt men het Zuider- en Oosterfront der Amsterdamsche stelling, die hier haar water uit den Amstel ontvangt.

Deze verdeeling aangenomen, treedt de Heer THESING in eene beschrijving der onderwaterzettingen, waarbij, in verband met de ligging der polders ten opzichte van AP., de waarde van elk geïnundeerd gedeelte beoordeeld wordt, zoo door het berekenen en vergelijken van de hoeveelheid water, die benoodigd, en van die welke beschikbaar is, als door het onderzoeken in hoever de voorgenomen inundatiën door den vijand kunnen worden afgetapt. Is ons oordeel juist, dan verdient dit gedeelte vooral eene bijzondere aandacht en zijn de daarin voorkomende beschouwingen en opmerkingen wel waard van alle zijden gezien te worden, meer dan wij in ons vluchtig overzicht kunnen doen.

Als algemeene regel heeft de Heer THESING gesteld dat 2 palm water voldoende kunnen geacht worden tot het volkomen onbruikbaar maken voor troepen der lage en met tallooze sloten en vaarten doorsneden gronden om Amsterdam, daar het juist deze sloten zijn, die, hoe weinig water er op het land moge staan, niet zijn na te gaan, en het doorwaden der landstreek bepaaldelijk beletten.

De, ook door anderen, reeds vroeger voorgestelde inundatiedijk, aan te

leggen in het noordelijk gedeelte van den Haarlemmermeerpolder van het fort aan de Liede naar het fort Schiphol, tot het stellen eener inundatie in het noordelijk gedeelte van genoemden polder, wordt ook door den schrijver als noodzakelijk aangeprezen. Zonder dezen dijk is de inundatie nabij den noordelijken ringdijk vrij smal en, meer bepaaldelijk bij Sloten, nauwelijks 400 el breed, terwijl door het onderzetten van het noordelijk gedeelte des Meerpolders eene strook van minstens 1400 el breedte aan de inundatie zou toegevoegd worden. De Heer THESING wijst er op dat de verdediging van het noordelijk gedeelte des polders zonder inundatie met groote bezwaren zou gepaard gaan. Volgens den schrijver moet hier het waarschijnlijke punt van aanval gezocht worden en moet het zeer goed mogelijk geacht worden dat een vijand, die op de Hollandsche kust geland is, in één marsch een korps tegenover Sloten brengt. »Hier aangekomen (blz. 17) stuit hij wel tegen den ringdijk en de vaart, doch vindt tevens in genoemden dijk eene natuurlijke batterij, waar hij slechts zijn geschut behoeft in te graven en eenige traversen op te werpen om zich tegen het vuur van het fort Schiphol, 5300 el van hier verwijderd, te dekken. Het dorp Sloten en het werk, dat hier noodwendig moet komen om den weg te verdedigen, zullen waarschijnlijk niet lang tegen een vijand, die zeker tegen ons geschut het vierdubbele langs den dijk kan opstellen, verdedigd kunnen worden. Sloten ligt slechts 400 el van den ringdijk, juist de breedte van de inundatie. Deze inundatie kan door den vijand, eenmaal tot hier doorgedrongen zijnde, wellicht in den Lutkemeerpolder, 4,23 — AP. gelegen, afgetapt worden, tenzij men dezen polder geheel vol hebbe laten loopen. De ringvaart, de eenige natuurlijke hinderpaal, dien de vijand hier vindt, is slechts 40 ellen breed; de Slotersteenweg is met den Meerpolder door eene rolbrug (die natuurlijk in oorlogstijd weggenomen zal zijn) verbonden. De steenweg ligt 0,5 + AP.; blijft geheel droog, dus eenmaal meester van de positie Sloten zijnde, zoo ligt de toegang naar Amsterdam over genoemden weg voor den vijand open en kan hij afdeelingen afzenden, om de positie bij Haarlem en Spaarndam in den rug te nemen».

Nu heeft men tegen dien inundatiedijk van de Liede naar Schiphol verschillende bedenkingen in het midden gebracht, o. a. dat die dijk, omdat er veel water tegen zou moeten komen, hoog en breed en dus buitengewoon kostbaar zal zijn en voorts dat de mogelijkheid niet weg te nemen is dat een vijand hem bij verrassing nadert en de inundatie in den Meerpolder doet afloopen. Wat de eerste dezer bedenkingen betreft, dient nog vermeld te worden dat, in de onderstelling dat het Y drooggemaakt is, de inundatie van het noordelijke gedeelte der Haarlemmermeerpolders daarom hooger moet komen dan de overige onderwaterzettingen, om altijd water voorhanden te hebben, tot het des vereischt oogenblikkelijk inundeeren of althans dras zetten van den geheelen Haarlemmermeerpolder, waarvan alle vaarten op het hoogst mogelijke peil zijn gebracht. Hoe hoog nu, met het oog op dit doel, de keerdijk

moet worden, dit berekent de Heer TUESING als volgt: De geheele Haarlemmermeerpolder heeft eene oppervlakte van 181 millioen vierk. el, zoodat, om op den polder 2 palm water te brengen, noodig zijn ruim 56 millioen kub. el. Het noordelijk gedeelte, dat door den dijk afgesloten zou worden, eene oppervlakte van 17 millioen vierk. ellen hebbende, volgt daaruit dat wanneer in het noordelijk gedeelte 2,2 el water staat, deze hoeveelheid voldoende zal zijn om geheel den Haarlemmermeerpolder 2 palm te inundeeren. En daar nu de bodem van den noordelijken polder 3,9 à 4 el onder AP. ligt, kan men uit deze gegevens het besluit trekken dat om 2,2 el of, wat ruimer genomen, 2,4 el water te keeren, eene dijkshoogte van 1,4 el — AP. of 2,5 el boven den bodem voldoende kan geacht worden, in welk geval het water nog 1 palm beneden de kruin blijft. Bij eene bovenbreedte van den dijk van 4 el en een aanleg van 2 op 1 zouden dan, tot het maken van dezen dijk, ruim 500.000 kub. el aarde noodig zijn. Deze hoeveelheid grond zal van elders moeten aangevoerd worden, en men ziet dus dat de bedenking nopens de kostbaarheid niet zonder waarde is.

Met betrekking tot het tweede bezwaar, dat tegen den dijk is ingebracht, de mogelijkheid namelijk dat een vijand den dijk doorsteekt en het water op den Meerpolder doet afloopen, zegt de schrijver het volgende (blz. 18): »Zoolang wij meester zijn van de fort en de Liede en Schiphol kan hij (de vijand) den inundatiedijk niet anders naderen dan over een van de middelwegen van den Meerpolder en is hij daar toch nog eenigszins aan het vuur van de getrokken vuurmonden op de fort en blootgesteld. Zal hij nu, in het midden van de kom zijnde, er zich aan wagen, om zich zelve door het doorsteken van den dijk het water op den hals te halen, waardoor hem niets anders te doen zal staan, dan zich op den dijk terug te trekken, alwaar hij tot point de mire van de onzen uit het fort Nieuwmeer en de ringvaart zou strekken. Al zond hij een klein korps om 's nachts de coupure in den dijk te maken en is er, zoo als wij boven aantoonde, genoeg water op den bovenpolder, zoo maakt hij den geheelen polder voor zijn leger onbruikbaar en wint er dus niets bij».

Wij gelooven dat er waarheid bij overdrijving is in het pleidooi van den Heer TUESING, ten voordeele van den dijk van Schiphol naar de Liede. Waarheid is het dat, door het onderwaterzetten van het noordelijke gedeelte des Meerpolders, de inundatie in dit gedeelte der linie in kracht zou winnen; maar dat de verdediging van het bedoelde gedeelte d's polders zonder inundatie met zulke overwegende bezwaren zou gepaard gaan als de schrijver opsomt, dit kunnen wij niet toegeven. Wanneer namelijk aan de rolbrug, voorwaarts van Sloten, een verdedigingswerk, behoorlijk van geschut voorzien, is aangelegd en wanneer wij ons bovendien het dorp zelf versterkt denken, dan zal het forceeren van dit punt o. i. zoo gemakkelijk niet plaats hebben. Wij behoeven dan geen vrees te koesteren dat de vijand, den ringdijk als »eene natuurlijke batterij» beschouwende, er zijn geschut zal »ingraven»,

daar onze artillerie uit het verdedigingswerk bij de rolbrug hem, bij het naderen van den dijk, reeds zeer ernstige hinderpalen kan stellen; en, wat de meening van den Heer THESING betreft dat de vijand tegen ons geschut het vierdubbele langs den dijk kan opstellen, zulks is, dunkt ons, gemakkelijker te beweren dan vol te houden. Men mag toch aannemen dat als een werk zal worden aangelegd tot verdediging van het accès bij Sloten, het zoodanig zal geplaatst en ingericht worden dat, niet alleen het voorgelegen terrein in den Meerpolder, maar ook de ringdijk, volkomen beheerscht wordt. Is voorts het noordelijk gedeelte des polders dras gezet, dan zal het naderen van den ringdijk slechts langs enkele wegen kunnen geschieden, waardoor onze troepen zich in de gelegenheid zullen bevinden dat naderen zeer bezwaarlijk te maken. Gesteld evenwel dat het den vijand gelukt, vasten voet op den ringdijk te krijgen, dan begrijpen wij nog niet, hoe hij op de nauwelijks 4 el breede kruin des dijks eene hoeveelheid geschut zou kunnen opstellen, die het *vierdubbel* bedraagt van onze artillerie hier ter plaatse; gezwegen van de omstandigheid dat de verdediger bovendien, wat de grootte der kalibers betreft, zeker wel in het voordeel zal zijn. En zoo komen wij, in tegenstelling met den Heer THESING, tot de gevolgtrekking dat het doordringen van een vijand bij Sloten, ook wanneer de noordelijke Meerpolder droog blijft, niet tot de waarschijnlijke zaken behoort.

In den tegenwoordigen toestand gelooven wij dan ook niet dat het inundeeren van het noordelijk gedeelte van den Haarlemmermeerpolder volstrekt noodzakelijk is, te meer omdat altijd de mogelijkheid bestaat, om door het inlaten van Ywater, den vijand, zoo hij den polder mocht binnengedrongen zijn, tot een overhaasten terugtocht te noodzaken of, erger nog, hem daarin te doen omkomen. Maar eenmaal het Y in land veranderd zijnde, zal ons het water ontbreken om zoodanige overstrooming op het gewenschte oogenblik en met den vereischten spoed te doen plaats vinden, daar alsdan het water uit het zeekanaal zal moeten aangevoerd worden, waartoe, volgens de berekening van den Heer THESING, drie dagen worden vereischt. Toch gelooven wij dat het noodzakelijk is altijd bij machte te blijven tot het oogenblikkelijk inundeeren van den Meerpolder, en vooral met het oog op deze noodzakelijkheid krijgt de voorgestelde dijk van Schiphol naar de Liede, *na de droogmaking van het Y*, eene nieuwe en verhoogde waarde, daar zij dan het middel wordt tot het daarstellen van een vergaarbak, waarin men — volgens de berekeningen van den Heer THESING — bij eene dijkshoogte van 2,5 el eene genoegzame hoeveelheid water kan brengen tot het blank zetten van geheel den Haarlemmermeerpolder.

Onze meening is alzoo dat de ontworpen inundatiedijk niet uitsluitend recht van bestaan mag ontleenen aan de vermeende noodzakelijkheid tot verbreeding der inundatie nabij den noordelijken ringdijk, maar dat die dijk, met het oog op het doen onderloopen van den Meerpolder, of, wat wellicht hetzelfde is, met het doel om het binnendringen van den polder voor den

vijand zeer gevaarlijk te maken, nuttig en noodzakelijk zal zijn voor de verdediging van Amsterdam, zoodra de nieuwe waterweg voltooid en het Y droog-gemaakt zal zijn (1).

De Heer THESING wenscht dat reeds in vrede-tijd een volledig plan tot het stellen der inundatiën worde opgemaakt, opdat bij het uitbreken van een krijg alles in de meestmogelijke orde geschiede. Terecht merkt de schrijver op hoe verkeerd het zou zijn om op het oogenblik dat de vijand onze grenzen nadert, alle sluizen en duikers open te zetten; hierdoor toch zou ongetwijfeld eene zeer onvoldoende onderwaterzetting — op sommige plaatsen veel, op andere, juist de gevaarlijkste, niets — verkregen worden. Wil men eene goede inundatie verkrijgen, dan moet er met veel oordeel worden te werk gegaan; met name moeten, zoo mogelijk, de hoogstgelegen en buitenste landen het eerst, daarna die bij de hoofdstad en de laag gelegene geïnundeerd worden.

»Daar een oorlog nooit uitbreekt (blz. 15) zonder voorafgaande politieke verwickelingen, die het uitbreken doen voorzien, zoo moeten volgens onze meening, wanneer genoemde verwickelingen van ernstigen aard beginnen te worden en er dus een oorlog te verwachten is, alle boezems, kanalen en vaarten, die het water tot de inundatie zullen leveren, tot het hoogst mogelijke peil worden opgezet. Deze allen door kaden en dijken, hooger dan AP., meest $0,5 + AP.$, omringd zijnde, uitgenomen aan het Spaarne (later op te geven) en de gemiddelde vloed-hoogte van het Y voor Amsterdam $0,02 + AP.$, dus van de Zuiderzee bij Pampus, eer meer dan minder bedragende, kan men gerust het peil, waarop de wateren door het openen der zeesluizen bij vloed en het digthouden bij eb gebracht worden, aannemen = AP. (2). Noch bezwaren van landeigenaren en polderbesturen worden hierbij gehoord. De geheele linie is als 't ware even als eene vesting in staat van beleg verklaard. De militaire magt is de hoogste».

Behalve dat alzoo, bij het uitbreken van een oorlog, het peil = AP. aangenomen kan worden in nagenoeg alle wateren die tot het inundeeren moeten bijdragen, verlangt de schrijver almede dat de verschillende sloten, door de polders loopende, ook zoo hoog mogelijk opgezet en het vee uit de polders verwijderd zij, zoodat *bij het uitbreken van den oorlog dadelijk tot het stellen der inundatie kan worden overgegaan en deze den kortstmogelijken tijd vordere.*

Na deze opmerking wordt een beredeneerd overzicht gegeven van de wijze waarop het stellen der inundatie zou dienen te geschieden, en voorts met

(1) Indien wij juist zijn ingelicht, dan was indertijd, bij de droogmaking van den Haarlemmermeer, bepaald dat de weg tusschen Schiphol en de Liede zoo hoog moest gemaakt worden, dat hij tot dijk of waterkeering voor de inundatie benoorden den dijk zou kunnen dienen. Volgens de waterstaatskaart schijnt het echter alsof men daaraan niet de hand gehouden heeft, en het is zeer wel mogelijk dat men die voorwaarde maar stilzwijgend is voorbij gegaan en de defensie buiten rekening heeft gelaten, zooals dit bij de spoorwegen in de laatste jaren ook zoo dikwerf heeft plaats gehad.

(2) De schrijver zou meer in overeenstemming met onze zienswijze gehandeld hebben, wanneer hij niet de *gemiddelde* vloedhoogte, maar de *laagste* vloedhoogte van het Y voor Amsterdam tot grondslag genomen had voor zijne beschouwingen betrekkelijk het inundeeren van het terrein. De mogelijkheid immers bestaat dat tengevolge van aanhoudenden oostenwind het buitenwater, ook bij vloed, geruimen tijd beneden AP. blijft.

cijfers aangetoond hoe de vereischte hoeveelheid water voor elken polder kan verkregen worden; dit laatste, gelijk de schrijver zegt, om de bewering van *l'Homme blanc* te weerleggen, als zouden de inundatiën niets meer te betee-kenen hebben en niet gesteld kunnen worden, na de indijking van het Y. De mogelijkheid eener aftapping is daarbij tevens overwogen, en de uitkomsten zijn tamelijk geruststellend. Laat ons zien tot welke gevolgtrekkingen de Heer THESING gekomen is, met betrekking tot het doen afloopen der onderwater-zettingen in de nieuwbakken „reuzen droogingskwispedooren”, ook wel ge-naamd Haarlemmermeerpolder en ingedijkte Ylanden:

„Onderzoeken wij (blz. 21) van het nu behandelde gedeelte de mogelijkheid van aftapping door den vijand, te beginnen met de polders ten zuiden van den straatweg (van Amsterdam naar Haarlem). Deze liggen allen 0,80 à 1 el — AP., dus na gestelde inundatie is de waterstand in dezelve 0,60 à 0,80 — AP. Waarin moet nu het water uit deze polders afgetapt worden? De Ring-vaart heeft haar water afgegeven om de inundatie te stellen, maar zal door den aanvoer uit het zuiden wel spoedig weer op $\pm$ AP. komen. De inundatie in den noordelijken meerpolder zou wel is waar veel water uit de ringvaart trekken, maar, om deze en andere later te ontvouwen redenen, wenschten wij genoemde vaart bij het fort de Liede en het fort Schiphol met schutbalken in tijd van oorlog te kunnen afsluiten. In den Haarlemmermeerpolder, zal men welligt met *l'Homme blanc* zeggen, kunnen al de inundatiën afgetapt worden, deze ligt immers $\pm$ 4 el onder AP. Men diene echter hierbij in het oog te houden, dat de 40 el breede Ringvaart met zijne vier el breede dijken altijd tusschenbeide ligt. Wil men dus het water van de Schalkwijksche polders op den Meerpolder aftappen, zoo moet eerst het water op de Ringvaart op 1 el onder AP. gebracht worden, om het water van de polders eerst op de vaart en dan op den Meerpolder te loozen, tenzij men met eenen monsterhevel, boven over de beide ringdijken en Ringvaart (50 el breed) kon heen werken. Deze is echter, zoo ver ons bekend is, nog niet in toepassing gebragt, ten minste niet van die lengte. Wil men dus aftappen zoo is geen aftapping in den grooten polder mogelijk dan door de Ringvaart. Deze moet dus op 1 el onder AP. gebragt worden, en om dit te bewerkstelligen is het noodig, dat de binnendijk doorgestoken en het water in het Haarlemmermeer geloosd worde. Men bedenke echter dat wordt dit gedaan, 1°. de vijand medewerkt om den grooten polder voor zich onbruikbaar te maken, 2°. dat het hem waarschijnlijk weinig baten zal om de Ringvaart aldus onder het genoemde peil te brengen, daar deze door verschillende wateren met den Rhijn en door deze en de Katwijk-sche sluizen met de Noordzee in verbinding staat. Met de Ringvaart moet dus eerst de geheele Rhijnlandsche boezem onder het vereischte peil gebracht wor-den. Wij gelooven dus gerust te kunnen aannemen, dat het aftappen van de polders in het Haarlemmermeer, langs deze weg bijna ondoenlijk is, ten minste niet in zóó korten tijd zal kunnen geschieden, dat het voor den vijand wer-kelijk voordeelen kan opleveren. Er is een andere weg, langs welken de aftap-ping te beproeven is, nl. door het afdammen van de vaart bij Bennebroek of daaromtrent. Het afdammen van eene 40 el breede en 5 el diepe vaart, wan-

neer men geene aarde in de onmiddellijke nabijheid tot het leggen van den dam voorhanden heeft, is echter een werk, dat zoo spoedig niet volbragt is, en mogt de vijand het tot een goed einde brengen, dan zullen de inundatiën in het noordelijke gedeelte der linie wel gesteld zijn, zoodat wij door het wegnemen der schutbalken bij het fort de Liede en door het openen der sluizen bij Halfweg en Spaarndam weêr evenveel water in kunnen laten, als hij uitlaat. De vijand zou de hooger gelegen polders op de lagere af kunnen tappen. Dit zal hem echter ook niet baten, daar de hoogst gelegene het kleinste gedeelte uitmaken, zoodat er in deze iets minder dan 5 palm water zal komen en in de andere iets meer dan 1 palm zal blijven. De onmiddellijk aan den spoorweg grenzende polders, de Zuider- en Rottepolders, liggen 4 el — AP. Voor dat nu deze geheel bevrijd zijn van water, is het wel niet zeer mogelijk om de ten noorden van den straat- en spoorweg gelegen polders op den Meerpolder af te tappen”.

Dezelfde redeneering, die hier voor het noordelijke gedeelte des Haarlemmer-meerpolders gevolgd is, kan ook op het gedeelte ten zuiden van het Nieuwe Meer toegepast worden. En wat eindelijk het aftappen der inundatiën in dat andere »reuzendroogingskwispedoor”, het drooggemaakte Y, aangaat, dient opgemerkt te worden dat dit geheele »kwispedoor” aan alle zijden door de inundatiën omgeven is, met uitzondering van zijn noordelijk gedeelte, het Wijkmeer, dat evenwel zelf onder water gezet wordt. Bovendien is de aftapping van den aangrenzenden Assendelftschen polder op het Wijkmeer niet mogelijk, omdat de bodem van het laatstgenoemde hooger ligt dan de Assendelftsche polder.

Alles nauwgezet overwogen komt de Heer THESING alzoo tot een geheel ander besluit dan de schrijver, wiens denkbeelden hij bestrijdt. Vooreerst wat betreft de mogelijkheid van het behoorlijk stellen der inundatie, waaromtrent hij aantoonst dat men, na den aanleg van het kanaal, zelfs zekerder kan zijn dan thans; en ten andere met opzicht tot de kansen dat de vijand de inundaties in de beide »reuzendroogingskwispedoooren” van *l'Homme blanc* zou kunnen aftappen. Het ligt in den aard der zaak, en wij hebben er reeds op gewezen, dat wij vele bijzonderheden uit den verdienstelijken arbeid van den Heer THESING hier ter plaatse stilzwijgend moeten voorbijgaan. Dit is vooral ook het geval met een volgend onderdeel, waarin de tijd berekend wordt, tot het stellen der inundatiën benodigd (de schrijver komt tot het besluit dat de geheele inundatie in vier dagen te stellen is, als het buitenwater ten minste niet buitengewoon laag is); maar onze vluchtige beschouwing heeft ook hoofdzakelijk ten doel bij te dragen tot eene algemeene verspreiding en overweging van het werkje zelf.

Wij zijn nu gekomen aan de beschrijving van de land- en waterwegen, die door de inundatiën naar de hoofdstad voeren, en van de verdedigingswerken, welke den toegang tot die accessen moeten beletten. Meer dan de vroeger besproken hoofdstukken, geeft dit gedeelte, naar het ons voorkomt, vat aan de critiek; en hoe weinig lust wij ook gevoelen, ons al bevoegd beoordeelaar van een geschrift als het hier besprokene op te werpen, kunnen wij nogtans niet

nalaten, daar waar wij met den geëerden schrijver van meening verschillen, ons gevoelen tegenover het zijne te stellen. Wij erkennen gaarne dat ook hier dezelfde nauwgezette behandeling wordt wedergevonden, welke men het geheele werkje door aantreft, en waarlijk het zou uiterst moeilijk vallen een accés aan te wijzen, waarop niet, door de zorg van den Heer THESING, van verschillende zijden een aantal vuurmonden het wakend oog gevestigd houdt. Maar ook in dit opzicht kan men te kwistig te werk gaan. Dat alle toegangen behoorlijk voorzien en door middel van geschut verdedigd moeten kunnen worden, ligt in den aard der zaak; dat op sommige punten zelfs eene tweede linie van ver- schansingen achter de eerste noodzakelijk is, laat zich almede verklaren; maar even duidelijk is het dat dit achter elkander aanleggen van versterkingen eene grens heeft en eindelijk, zelfs al worden de eischen die men in billijkheid mag stellen niet overschreden, tot eene doellooze verspilling van macht moet leiden, die schadelijk wordt voor de algemeene verdediging der stelling. Dit nu ver- meenen wij dat het geval is met de door den Heer THESING voor de positie van Amsterdam verlangde verdedigingswerken, wier aantal niet minder dan 45 bedraagt. Deze meening zullen wij door enkele voorbeelden nader toelichten.

Zoo achten wij het aan de noordoostelijke punt van den Rietwijkeroordpolder voorgestelde werk N°. 3 niet bepaald noodig. De schrijver verlangt hier een post om den noordelijken dijk des genoemden polders tegen verrassing te vrij- waren. Maar die dijk, ook zijn westelijk uiteinde, ligt geheel in de inundatie (aangenomen dat de noordelijke Haarlemmermeerpolder onder gezet is) en hij is dus niet te bereiken dan langs den ringdijk van den Meerpolder, die evenwel ter weerszijden door permanente werken — de forten Schiphol en Nieuwmeer — afgesloten is. Eerst wanneer een dezer beide forten gevallen is, zou de vijand op den noordelijken Rietwijkeroordpolderdijk kunnen voortrukken, maar om weldra weder op andere versterkingen te stuiten. Daarom is eene poging tot verrassing op dit punt weinig waarschijnlijk en vervalt hiermede de noodzake- lijkheid van den aanleg van het werk N°. 3. Vreemd genoeg laat de schrijver het accés bij Sloten, dat in nagenoeg dezelfde omstandigheden verkeert als de noordelijke Rietwijkeroordpolderdijk — om niet te zeggen dat het meer is bloot- gesteld — geheel onverdedigd. Wij gelooven dat eene batterij aan de rolbrug, na de inundatie van den noordelijken Haarlemmermeerpolder, wel gemist kan worden; maar moesten wij uitspraak doen tusschen het nut van deze batterij en dat van het werk N°. 3, we zouden niet aarzelen als onze meening te kennen te geven, dat een post vóór Sloten eerder noodig zou zijn dan het werk op den noordelijken Rietwijkeroordpolderdijk.

Hoewel de Heer THESING erkent dat het fort Heemstede niet noodig is voor de verdediging van Amsterdam en gelooft dat het best gemist zou kunnen worden, verlangt hij de slooping van dat werk niet bepaald omdat het nu een- maal bestaat. Wij voor ons achten de opruiming van een fort, dat hoogstens een zeer twijfelachtig nut heeft, noodig en nuttig en wij hadden dus wel gewenscht dat de schrijver op meer stelligen toon het *delenda* over het fort Heemstede had uitgesproken. Wij voegen hier overigens bij dat de schrijver geene vuurmonden tot wapening van het werk heeft uitgetrokken.

Het werk (N°. 14) vóór de uitwateringssluis van Rijnland moet dienen tot het afsluiten van den Hoogen Spaarndammer dijk en het bestrijken van den westelijken dijk van het nevenkanaal, dat van dit punt naar het zeekanaal loopt (blz. 53). Wij merken evenwel op dat eerstbedoelde dijk, waarvan eene bocht recht op het werk aan de Zwet aanloopt en daarvan hoogstens een paar honderd el verwijderd blijft, vermoedelijk uit dit werk kan verdedigd worden; terwijl de westelijke nevenkanaaldijk zal kunnen bestreken worden, gelijktijdig met den oostelijken, uit het werk (N°. 15), dat achter de uitwateringssluis komt te liggen. Een afzonderlijk werk vóór de uitwateringssluis zou dan geen vereischte zijn, vooral wanneer men nog bedenkt dat de hier besproken werken slechts eene tweede linie uitmaken van het dusgenaamde front van Haarlem. Het is goed de natuurlijke sterkte van dit front, dat veel kans heeft van aangevallen te worden, door den aanleg van krachtige werken nog te verhoogen, maar men moet dit niet tot in het overdrevene doen.

Omtrent het nut en de noodzakelijkheid der werken, door den Heer THESING ontworpen tot verdediging van den nieuwen waterweg, is het moeilijk reeds nu een oordeel te vellen. Daarentegen is het minder bezwaarlijk om in te zien dat de verdediging van den toegang te water tot Amsterdam langs de Zuiderzee door den aanleg van den Schellingwoudschen dijk in kracht zal winnen. Uit dien hoofde zal het groot aantal werken, door den Heer THESING bestemd tot verdediging van het Y, denkelijk voor vermindering vatbaar bevonden worden, tot welke uitkomst men almede zal kunnen geraken door het inrichten van enkele werken zoo tot kustbatterij als tot verdediging der dijken.

Tot verdediging van het front ten zuiden van de Muider trekvaart en ten oosten van den Haarlemmermeerpolder vindt men eene reeks van werken en batterijen voorgesteld, die luide spreekt voor de milde hand van schenken des schrijvers. Verscheidene dezer posten zijn evenwel, o. i., tot eene behoorlijke en krachtige verdediging van dit terreingedeelte overbodig. Overal waar een weg afgesloten moet worden, behalve den daartoe bestemden post, nog een achtergelegen of wel een voorgeschoven post tot hetzelfde doel aan te leggen, is, dunkt ons, eene verkeerde tactiek. En ligt in zoodanige regeling niet de erkenning opgesloten dat het werk, dat eigenlijk bestemd is om het accés te verdedigen, daartoe de noodige kracht mist? Niet tevreden b.v. met een werk aan te leggen (N°. 31) achter den Diemen en dit met 18 vuurmonden te wapenen tot bestrijking van den Muider straatweg, den weg van den Diemerdijk en den weg van den Stamperdijk afkomende, wordt nog een vooruitgeschoven post (N°. 52) voorwaarts van Vierhuizen tot het bestrijken van den Stamperdijk en de Weespervaart geplaatst en een dito (N°. 53), tot verdediging alweder van de Weespervaart en straatweg, ten zuiden van de Sniep bij den Weespertol. Waarlijk zou men niet tot de gevolgtrekking komen dat aarden werken geen geld kosten, en dat soldaten, om ze in oorlogstijd te bezetten, in overvloed voorhanden zijn? Een blik op de stafkaart doet dan ook de meening opkomen dat het werk N°. 31, mits behoorlijk geplaatst en krachtig gewapend, vermoedelijk de mede voorgestelde posten N°. 52 en 53 overbodig zal maken, vooral wanneer men bedenkt dat het hier eene tweede linie geldt, die achter-

waarts door nog meerdere werken gesteund wordt, en voorts dat Muiden en Weesp almede bezet zijn en verdedigd worden.

Dat nabij het zuidwestelijke gedeelte van den Bijlemerpolder, daar waar straat- en spoorweg elkander snijden, een krachtig werk geëischt wordt is duidelijk: maar onmiddellijk daarop volgt (blz. 60): »een 2de werk moet meer achterwaarts gelegenheid geven dit belangrijk accès te verdedigen». Hier wil de schrijver dus twee even sterk gewapende en geheel dezelfde bestemming hebbende forten achter elkander! Wij zijn geneigd te vragen: waarom nog niet een derde fort tusschen de beide eersten ingelegd?

Was onze meening ongegrond toen wij beweerden dat de Heer THESING wel wat al te kwistig is geweest met het aanleggen van verdedigingswerken tot het bestrijken der accèssen, en kan men niet met volle recht zeggen dat hij de spaarzaamheid uit het oog heeft verloren, die bij deze regeling om verschillende redenen meer op den voorgrond moest hebben gestaan?

Bij elk werk dat vermeld of voorgesteld wordt, heeft de schrijver, behalve het doel waarmede het moet worden aangelegd, tevens de vuurmonden opgenoemd welke hij noodig acht, en zoo komt hij tot een totaal getal van 571 groote vuurmonden voor de geheele stelling (1). Of dit aantal niet voor vermindering vatbaar is, zullen wij in het midden laten; maar zeker gelooven wij dat de indeeling der kalibers niet altijd in overeenstemming is met de verschillende eischen, waaraan de wapening moet beantwoorden, en dat vooral de uitwerking der gladde kanonnen van klein kaliber door den Heer THESING te hoog wordt geschat. Zoo kunnen we ons zeer goed voorstellen — om ons bij een enkel voorbeeld te bepalen — dat de schrijver voor elk der werken N°. 16 en 18, die het nieuwe zeekanaal en zijne dijken moeten bestrijken en het invaren van 's vijands schepen tegengaan — alzoo eene soort kustbatterijen zijn — zware vuurmonden verlangt; en het heeft niets bevreemdends dat in elke dier batterijen 12 getrokken kanonnen (50 en 12 E) geplaatst worden, maar naast die getrokken vuurmonden treffen wij verder 8 gladde kanonnen van 6 E aan. Die vereeniging van getrokken geschut van 50 en 12 E en gladde kanonnen van 6 E kunnen wij hier niet billijken. De gladde kanonnen hebben, behoudens enkele uitzonderingen, hun tijd uitgediend en het gladde kanon van 6 E althans mag, in den regel, geene andere toepassing meer vinden dan tot verdediging van flanken of het bestrijken van zeer korte accessen. De toegangen nu, die uit de werken N°. 16 en 18 bestreken worden, zijn over eene groote uitgestrektheid te overzien, en uitsluitend tot flankverdediging zal elke dezer kustbatterijen zeker geen 8 kanonnen behoeven. Uit dien hoofde kunnen wij geene verklaring vinden voor het toevoegen aan de wapening der meergenoemde batterijen van acht gladde kanonnen van 6 E .

Alvorens van de verdedigingswerken in de Amsterdamsche linie en hunne wapening af te stappen, veroorloven wij ons eene kleine afwijking, die hier

(1) Wij maken den lezer opmerkzaam op eene zinstorende schrijffout, die meermalen aan de correctie ontsnapt is, t. w. »getr. 18ponders" in plaats van »gew. 18- E ers".

niet te onpas kan worden genoemd. Zij geldt het sinds lang bestaande en erkende gebrek aan samenwerking tusschen genie en artillerie bij het projecteeren en bouwen van verdedigingswerken door onze militaire genie. Ver zij het van ons iets hoegenaamd te willen afdingen op de verdiensten van dit korps, dat trouwens in alle opzichten boven onzen lof verheven is. Maar onze aanmerking treft ook niet het wapen der genie; zij komt voor rekening van hen, die den aanleg van nieuwe werken gelastten en daarbij verzuimden om, in het belang der groote zaak die door alle wapens gediend wordt, aan de artillerie het aandeel in den aanleg van verdedigingswerken te geven, dat haar rechtmatig toekomt. Men heeft bijna altijd verzuimd, zoowel bij het vaststellen van tracés als bij het regelen van détails, om het wapen te raadplegen dat bij de verdediging der werken de hoofdrol heeft te vervullen; want zoo al enkele malen een artillerie-officier zitting had in eene bouwcommissie, het gold dan hoofdzakelijk de plaats *waar* werken aangelegd moesten worden, minder *hoe* die werken moesten aangelegd en ingericht worden. Dat dit verzuim, gelijk werkelijk het geval is, vaak tot zonderlinge uitkomsten moest leiden, ligt in den aard der zaak: de militaire ingenieur, hoe vertrouwd hij moge wezen met den vestingbouw, is, uithoofde zijner opleiding en wegens den aard van den werkkring dien hij te vervullen heeft, ten onzent niet genoeg tehuis in de artilleriewetenschap om in sommige gevallen de voorlichting van de officieren der artillerie geheel te kunnen ontberen. De uitkomsten, waarop wij hierboven doelden, zijn overigens daar om de waarheid onzer bewering te staven; die uitkomsten, door het bijbrengen van voorbeelden in het licht te stellen, zou ons gemakkelijk vallen, maar schijnt voor ons doel niet bepaald noodig. Maar wij rekenen het daarentegen ten plicht, nu de gelegenheid zich voordoet, de aandacht op het feit te vestigen, dat meer samenwerking dan tot heden plaats had nuttig en noodzakelijk is.

Dwalen wij niet, dan geschiedt het projecteeren van verdedigingswerken bij ons uitsluitend door de officieren der genie, en worden zelfs, hoe vreemd het moge klinken, de plaatsen waar het geschut moet komen en tevens de soort van dit laatste, door de genie ontworpen. Die gang van zaken dient in het algemeen belang gewijzigd te worden. De plaats waar een verdedigingswerk moet komen vastgesteld zijnde, moet het tracé door den eerstaanwezenden ingenieur in overleg met den kommandant der artillerie ontworpen worden. Om hiertoe te geraken moet op het terrein de bestemming en plaatsing der vuurmonden worden bepaald, en nadat men het omtrent deze hoogst belangrijke punten eens geworden is, kan eigenlijk eerst van het bepalen van het tracé sprake zijn. Dat tracé moet ondergeschikt zijn aan de opstellingen, welke men, in verband met het terrein, voor de vuurmonden heeft uitgekozen. Dit is het groote beginsel, dat in de jongste tijden door TODLEBEN op zoo schitterende wijze weder in practijk is gebracht, en niet genoeg begrepen, niet genoeg opgevolgd kan worden. Dit beginsel aangenomen, volgt daaruit dan van zelf dat een angstvallig vasthouden aan den een of anderen vorm, in de meeste gevallen, een bekrompen inzicht zou verraden, en dat het volstrekt noodzakelijk is, wil men tot een doeltreffend tracé komen, te beginnen met op het terrein

de vuurmonden denkbeeldig op te stellen. Was deze eenvoudige regel immer bij den aanleg onzer talrijke verdedigingswerken opgevolgd, voorzeker menig fort zou, ja minder systematisch, minder symmetriek, wellicht ook wat minder fraai op het papier zijn geworden, maar de kracht der defensie zou er ongetwijfeld bij gewonnen hebben.

Het tracé vastgesteld en door den ingenieur uitgewerkt zijnde, moet de artillerie vervolgens geraadpleegd worden omtrent alle bijzonderheden der inrichting die op het wapen betrekking hebben, zooals geschutopstellingen, traversen, kazematten, buskruidmagazijnen, voorzieningen tot het gebruik van krachtwerktuigen en tot het plaatsen van laadgereedschap, enz. enz.; en eerst nadat alles wat op deze punten betrekking heeft, nauwgezet overwogen en in aanmerking genomen is, zou het project definitief opgemaakt mogen worden.

Werd in den geest gehandeld als hierboven door ons wordt voorgesteld, wij vleien ons dat onze defensiewerken er bij zouden winnen in bruikbaarheid en in kracht. Onze militaire ingenieurs zijn te verlicht dan dat zij niet met ons overtuigd zullen zijn dat aan de eenzijdigheid, die sedert tal van jaren bij den aanleg van nieuwe werken voorzit, een einde behoort te komen, en wij moeten ons sterk vergissen wanneer ook zij de medewerking van het wapen der artillerie niet op prijs zouden stellen.

Tot het geschrift van den Heer THESING terugkeerende, blijven ons nog enkele punten, in de algemeene slotbeschouwingen voorkomende, ter bespreking over. In de eerste plaats het voorgestelde verschanste kamp bij Haarlem. Wijzende op het gebrek der Amsterdamsche linie, van geene aanvallende bewegingen toe te laten, stelt de schrijver voor, eene geretrancheerde legerplaats aan te leggen tusschen Haarlem en Zandpoort, vóór het Spaarne en achter de oplopende hooge gronden. »Dit kamp (blz. 70) zou links aanleunen tegen Haarlem en de inundatie om de stad, regts tegen de inundatie in den Velsbroek, hebbende als terugtogtswegen, den Slaperdijk, den ouden Haarlemmerweg en den spoor- en straatweg. Het front van deze stelling, $\pm \frac{3}{4}$ uur gaans breed, zou eenigzins gedekt zijn door eene natuurlijke gracht, gevormd door het watertje de Delft, terwijl de steenweg van Haarlem op Alkmaar, achter de werken loopende, de gemeenschap van alle deelen onderling bevordert. Dit kamp zou onze troepen, die zoolang mogelijk de ontscheping des vijands belet hebben, bij den terugtogt op kunnen nemen, en, uitsluitend gewapend met veldstukken, zoolang wij er meester van blijven, tot offensief optreden gelegenheid geven. Wij gelooven, dat eene dusdanige stelling ook nog het voordeel zou geven, dat de terugtrekking van ons leger achter de linie, al wordt het door het vijandelijke op den voet gevolgd, veel regelmatig en minder gevaarlijk kan geschieden. Het zou dan welligt noodig zijn, dat voor den terugtogt van het centrum, eene brug tijdelijk over het Spaarne werd geslagen, om onze troepen spoedig op den regter dijk en langs dezen naar Spaarndam en het Penning-veer te brengen; dadelijk na het overgaan van onze troepen, zou de brug moeten vernield worden».

De schrijver ziet verder in het aanleggen van genoemd kamp het groote nut,

dat het onze troepen in de gelegenheid stelt, om door uitvallen op hunne eigene krachten te leeren steunen en gewend te worden aan het gezicht van een tegenoverstaanden vijand. Deze opmerking is volkomen juist, maar de groote vraag is of het terrein tusschen Haarlem en Zandpoort zich werkelijk tot den aanleg eener verschanste stelling leent? Wij gelooven het niet, en wel omdat een kamp, aldaar aan te leggen, niet zou beantwoorden aan de hoofdvereischen welke zulke stellingen moeten bezitten. De frontlijn der stelling toch, op weinige honderde passen achter eene dicht bebouwde en begroeide streek gelegen, biedt weinig of geen gelegenheid tot offensieve bewegingen; de terugtochtslijnen bevinden zich op de uiteinden der stelling en liggen alzoo ongunstig; de strook grond tusschen de Delft en den straatweg van Haarlem naar Alkmaar, voor het kamp bestemd, is nog geen 1000 el breed en alzoo te bekrompen, terwijl eindelijk de troepen in het inwendige der stelling door een bij Bloemendaal en omstreken bedekt opgestelden vijand kunnen worden gezien. Om al deze redenen zouden wij, hoezeer overigens ook gestemd voor offensieve bewegingen, daar waar die met eenige kans op welslagen kunnen ondernomen worden, geene voorstanders zijn van het aanleggen van een verschanst kamp bij Haarlem. Onze troepen, eenmaal in dat kamp teruggetrokken, zouden groote kans loopen dat het verblijf aldaar hun door den vijand onhoudbaar werd gemaakt, of, erger nog, van bij den terugtocht achter de waterlinie afgesneden te worden; en het nadeel, daardoor ontstaan, zou in geene verhouding zijn tot de voordeelen die men zich voorgesteld had te behalen.

Dat aan het in orde brengen der Amsterdamsche linie veel, om niet te zeggen alles, te doen is, weet ieder. Behalve de forten aan den Haarlemmermeerpolder, bestaat er weinig meer van de werken der Amsterdamsche linie dan de overblijfselen van 1810, en lag het altijd in de bedoelingen, die aardhoopen, voor zoover zij nog aanwezig zouden gevonden worden, eerst in oorlogstijd in verdedigingswerken te herscheppen. Gelukkig zal in dien toestand spoedig verandering komen, wanneer namelijk het wetsontwerp wordt goedgekeurd, waarbij de gelden worden aangevraagd voor den bouw van drie forten in de stelling Amsterdam en voor den aankoop en aanvoer van grond tot het onder profiel brengen van 17 bestaande werken in genoemde positie. Zijn die forten en werken in orde gebracht dan zal het noodig zijn hier alles op te leggen — de Heer THESING verzuimt niet op deze noodzakelijkheid te wijzen — wat in oorlogstijd aan materieel wordt vereischt. »In één woord, zegt de schrijver, en wij onderschrappen zijne woorden, *alles wat men in vreedstijd kan doen om spoedig, bij het uitbreken des oorlogs, wil men dezen met succès voeren, gereed te zijn, mag niet verzuimd worden, of is hier reeds veel te lang verzuimd*».

Wij hebben hierboven vermeld dat de Heer THESING voor de wapening der Amsterdamsche linie is gekomen tot een totaal van omstreeks 600 groote vuurmonden. Zullen wij nu als al de andere liniën ook gewapend zijn, als ons geheele land in staat van beleg verkeert, genoeg artilleristen hebben tot de bediening van dat geschut? Deze vraag, door den schrijver gesteld, verdient onzes inziens, wel eene ernstige overweging. Zelfs al worden slechts 3 artilleristen voor elken vuurmond bestemd — waarvan een in de batterij is, een

in reserve is en tot verschillende werkzaamheden gebruikt wordt en de derde rust — dan nog zou een getal van 1800 artilleristen voor de stelling van Amsterdam noodig zijn. Dat getal, of, als men wil, iets minder — omdat het aantal vuurmonden denklijk het voorgestelde cijfer niet zal bereiken — zal vermoedelijk door onze vestingartillerie, bij een gelijktijdig bezetten van al onze liniën en vestingen, met de tegenwoordige organisatie niet geleverd kunnen worden. Het is waar dat wanneer de vijand voor de linie van Amsterdam staat — en hij althans niet over zee gekomen is — door den val van andere onzer liniën, artilleristen zijn vrijgekomen, die nu bij de verdediging van Amsterdam kunnen gebruikt worden. Maar zou het niet gewaagd zijn op dien bijstand onvoorwaardelijk te rekenen? En hoe dan voor het geval dat de vijand in Noord-Holland ontscheept en zijn aanval onmiddellijk tegen de hartader des lands, de Amsterdamsche stelling, richt? Hoe men de zaak ook beschouwt, men komt immer tot het besluit dat de stelling, van het uitbreken des oorlogs af, haar eigen artilleristen moet hebben. De vestingartillerie zal, bij de verdediging van het land, eene zware taak hebben, en, om die behoorlijk te kunnen vervullen, moet het haar in de eerste plaats niet aan personeel falen. Toch zijn wij niet overtuigd dat de nieuwe organisatie onzer vestingartillerie in dit opzicht toereikend zal zijn, tenzij ingevolge van de ontworpen en door de Tweede Kamer aangenomen regeling der schutterijen, van de zijde dezer laatste eene belangrijke aanvulling te wachten is. Hoe dit ook zij, het aantal vrijwillig dienende soldaten, dat bij de vestingartillerie in dienst mag worden genomen, is te gering en buiten verhouding, niet slechts tot dat aantal bij de andere wapens, maar vooral tot de vele en belangrijke diensten, waartoe dit personeel, ook in vreedstijd, geroepen wordt.

Wij besluiten hiermee ons overzicht. Hebben wij bij enkele gedeelten wat lang verwijld en heeft onze aankondiging zodoende wellicht eene uitgebreidheid verkregen, die het geduld onzer lezers op de proef heeft gesteld, we hebben daardoor — en dit zij onze verschooning — van onze belangstelling in den verdienstelijken arbeid van den Heer GERAERDS THESING en van onze ingenomenheid met de nuttige strekking, willen blijk geven. Door er toe bij te dragen om het zelfvertrouwen en besef van kracht bij onze natie te verhoogen, heeft de Heer THESING een goed werk verricht, en de moeite en inspanning, welke hij zich getroost heeft, zullen ruimschoots beloond worden door de waardeering, die zijn geschrift ongetwijfeld zal te beurt vallen.

De Amsterdamsche stelling is en zal blijven het palladium onzer vrijheid; op die stelling moet tot het laatste toe onze hoop gevestigd blijven, wanneer vreemde overheerschers den grond onzer vaders mochten betreden hebben. Nederland is dan nog verre van verloren, mits wij alle krachten inspannen om, zooals JOHAN DE WITT in 1672 aan VAN BEVERNINGH schreef, *uyt die plaetse, als het harte, alle de leden, soo veel mogelyck, hulpe ende secours toe te brengen, ende onder Godes genaede den vijandt het landt tot de uysterste man toe met eene Batavische constantie te disputeren.*

Utrecht, 13 Juni 1867.

C. D. H. SCHNEIDER.